

UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ “RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII DE
SECURITATE”

Construcția și deconstrucția mediatică a frontierelor Uniunii
Europene

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Horga Ioan

Student-doctorand:
Pop Cosmin Adrian

Cuprins analitic

<i>Listă de abrevieri</i>	6
Introducere	7
Capitolul 1. Frontiera ca obiect de studiu	18
1.1. Scurtă introducere în evoluția istorică a frontierelor din Europa	18
1.2. Parcursul academic al frontierelor	21
1.3. Teoriile relațiilor internaționale ca filtru în analiza conceptului de frontieră	25
1.3.1. Realismul	26
1.3.2. Liberalismul	29
1.3.3. Constructivismul	32
1.3.4. Postmodernismul	34
1.4. Elemente de analiză ale conceptului de frontieră în studiile de specialitate	39
1.4.1. Clasificarea studiilor de specialitate	41
1.4.2. Elemente de definiție: terminologie și dinamică noțională	46
1.4.3. Abordarea constructivistă / postmodernistă asupra frontierei	51
1.4.4. Uniunea Europeană și noile semnificații ale frontierei	59
Concluzii	62
Capitolul 2. Frontiera în context unional	67
2.1. Proiectul european ca factor declanșator pentru relegitimarea frontierei ca obiect de studiu	67
2.2. Structuri discursive specifice: introducere în limbajul european și tendința de reificare a frontierelor	78
2.2.1. Structura fragmentului de investigație	80
2.2.2. Aspecte preliminare: observația-cheie și premisa studiului	81
2.2.3. Subiecte recurente în discursul asupra frontierelor	82
2.2.4. Vectori în construcția comunicării	84
2.2.5. Concepte cu valoare structurală și corespondențe de semnificație	85
2.2.6. Situații de nominalizare directă și de întrebuințare a semnificației standard	87
2.2.7. Situații de întrebuințare directă prin modificare semantică	91
2.2.8. Tendința de reificare	92
2.3. Viziunea UE cu privire la frontiere	96
Capitolul 3. Frontierele Uniunii Europene în presa scrisă	113
3.1. Presa scrisă: un instrument epistemologic în conturarea unei percepții /gândiri	113
3.1.1. Presa ca instrument politic	115
3.1.2. Presa ca instrument ideologic	119
3.1.3. Presa ca instrument imagologic	123
3.1.4. Presa ca instrument de raționalizare a informației	126
3.1.5. Presa și conceptul de frontieră	132
3.2. Analiza materialelor selectate	134
3.2.1. Elemente de organizare a studiului de caz	134

3.2.2. Aspecte cantitative	145
3.2.3. Preliminariile analizei calitative	156
3.2.4. Traducerea conceptului de frontieră în presa scrisă	169
Concluziile studiului de caz	184
Concluzii	187
<i>Referințe bibliografice</i>	195

CUVINTE CHEIE: Frontieră internă, Frontieră externă, Uniunea Europeană, Constructivism, Discurs UE, Presa Scrisă

I. Elemente de organizare a studiului

Motivația cercetării

Temeiurile opțiunii pentru un atare subiect asociază interesul profesional al autorului și observația înregistrării unui anumit deficit în privința literaturii de specialitate relativ la analiza transferului de *concept unional* în presa scrisă. Cu privire la primul aspect al motivației, angajarea progresivă în cercetarea proiectului european prin urmarea unor programe de licență și masterat în domeniul Relațiilor Internaționale și Studiilor Europene a stabilit un parcurs logic prezentând o anumită continuitate în organizarea studiului individual; în timp ce lucrarea de licență a dezbătut aspecte de politică imigrațională prin recursul la formele de acomodare, în speță, multiculturalismul, și modalitățile de integrare a imigranților într-un stat de destinație *par excellence* (Franța), lucrarea de dizertație s-a concentrat pe aspecte punctuale din politica externă a Uniunii Europene (în speță, dialogul sino-european). Ambele subiecte se prevalează de un concept păstrat în subsidiarul dezvoltărilor teoretice, anume, identitatea europeană; iar conceptul care îl traversează și decurge în mod firesc din aceasta este cel de *frontieră*. Succesiunea este logică și reflectă angajamentul autorului față de o idee și, mai departe, față de un domeniu de cercetare. Oportunitatea autorului de a participa, în calitate de cercetător științific, la implementarea proiectului european *Initiative and Constraint in the Mapping of Evolving European Borders* (coordonator: Prof. Univ. Dr. Ioan Horga) a contribuit, în măsură comparabilă, la dezvoltarea unui interes aparte pentru conceptul de *frontieră* și la stabilirea unei direcții de investigație; concomitent, activitățile desfășurate în cadrul proiectului au facilitat contactul cu alți cercetători, aflați în etape diferite de dezvoltare personală și profesională și împărtășind același interes pentru subiect, fapt care a convins cu privire la actualitatea și ponderea acestuia în studiile europene.

După cum va rezulta din dezvoltările analitice din primele două capitole, conceptul de *frontieră* și progresul UE sunt consubstanțiale. Însă literatura de specialitate abundă în studii cu privire la noile semnificații dobândite în context unional; mai puțin în modalitatea de transfer prin intermediul instrumentelor de masă. Și astfel se porcede la al doilea aspect al motivației. Analizele privind relația dintre structura supraetatică denumită Uniunea Europeană și mediile de comunicare (*mass-media* în formele sale audiovizuală și scrisă) s-au concentrat, în majoritatea cazurilor, asupra informărilor cu privire la epifenomene (de pildă, extinderea UE) și mai puțin asupra evoluțiilor conceptuale. Simultan, intervențiile analitice de ordin cantitativ prevalează în raport cu cele calitative. Această situație decurge din angajamentul publicațiilor sau televiziunilor față de scopul general al corespondenței dintre informație și interesul receptorului și, în măsură comparabilă, din necesitatea cuantificării, în studiul de specialitate, al angajării canalelor de comunicare în procesul de constituire a Uniunii Europene. Drept urmare, cercetarea este determinabilă, și delimitată, prin prisma conținutului de presă concentrat în jurul acțiunilor și al evenimentelor și, punctual, al epifenomenelor, existente în orizontul de dezvoltare a UE. Autorul își asumă posibilitatea omiterii, în urma analizei bibliografice, a unor studii comportând o dimensiune explicativă asupra procesului de transfer conceptual între elementele vizate, însă chiar și în eventualitatea unui corpus specializat, acesta trebuie să se

constituie într-un număr net inferior tipului de cercetare amintit anterior. Pe cale de consecință, cercetarea curentă se încadrează pe un fragment de nișă și vine să suplimenteze un fond literar în plin proces de constituire.

Considerate cumulativ, aceste realități permit generarea unor resurse de motivare valide, atât în raport cu dezvoltarea profesională a autorului cât și în raport cu necesitățile de extindere a literaturii de specialitate.

Scopul și ipotezele cercetării

Scopul general al cercetării curente îl constituie analiza și evaluarea modului de lectură și transpunere a conceptului de *frontieră unională* în presa scrisă. În mod cert, fiecare segment de analiză beneficiază de o linie de dezvoltare care urmărește o finalitate ce poate fi definită ca scop subiacent; astfel, în cadrul aportului evaluativ din primul capitol se tinde înspre extragerea unei normativități cu privire la interpretarea elementelor consubstanțiale implicate de studiul asupra frontierelor, în timp ce al doilea capitol se concentrează asupra dezvoltării unor repere interpretative, asociate discursului și limbajului UE, asupra frontierei unionale. Rezultanta celor două scopuri subiacente oferă o platformă de analiză pentru îndeplinirea scopului general propus.

Ipotezele de cercetare ale studiului curent se concentrează, cu precădere, în jurul conținutului celui de-al doilea și al treilea capitol pe parcursul cărora se urmărește analiza unor variabile și dezvoltarea unor repere perspective cu privire la conceptul-obiect, în speță, cel de *frontieră unională*. Astfel, cel de-al doilea capitol se bazează structural pe următoarele ipoteze: existența unei influenței și a unei relații cauzale între proiectul european și semnificația *frontierei*; axialitatea (sau esențializarea) *frontierei* în discursul unional (manifestarea unei tendințe de reificare a *frontierelor*) și perspectiva globală, la nivel de entitate, asupra elementului sistemic, cu precădere în forma sa externă, căruia i se eludează specificul în scopul păstrării angajamentului față de ideile directoare ale dezvoltării constructului european. Această ultimă ipoteză se va baza conceptual pe noțiunea de spațiu.

Relativ la ipoteza celui de-al treilea capitol, aceasta urmărește relația dintre condiția de știre și conceptul-obiect; anume, existența unei abordări focusate (sau abordare de tip ipostazial) prin prezentarea unor instanțe ale frontierelor interne și externe ale Uniunii Europene. Aceasta este determinată de existența unui cadru specific bazat pe recursul la exemple mediane între noțiune și practică, formula răspunzând rigorilor conținutului de presă care impune accesibilitate și caracter localizabil în procesarea informației. Această ipoteză se va baza conceptual pe noțiunea de loc înfățișată ca un punct de convergență pe axa spațiu-timp (sau o instanță a relației dintre cele două).

Structura lucrării și obiective specifice

Din punct de vedere structural, cercetarea este divizată în trei secțiuni principale (la care se adaugă introducerea și concluziile) intitulate după cum urmează:

- Capitolul I: Frontiera ca obiect de studiu
- Capitolul II: Frontiera în context unional
- Capitolul III: Frontiera Uniunii Europene în presa scrisă

Cuprinsul analitic al lucrării prezintă următoarea dezvoltare:

- I. Scurtă introducere în evoluția istorică a frontierelor din Europa. Parcursul academic al frontierelor. Teoriile Relațiilor Internaționale ca filtru în analiza conceptului de frontieră. Elemente de analiză ale conceptului de frontieră în studiile de specialitate.
- II. Proiectul european ca factor declanșator pentru relegitimarea frontierei ca obiect de studiu. Structuri discursive specifice: introducere în limbajul european și tendința de reificare a frontierelor. Viziunea UE cu privire la frontiere.
- III. Presa scrisă: un instrument epistemologic în conturarea unei percepții / gândiri. Analiza propriu-zisă a materialelor de presă selectate.

În contextul în care dezvoltarea teoretică din primul capitol comportă un caracter auto-explicativ, enunțarea unor obiective specifice în raport cu această secțiune devine redundantă. Drept urmare, se vor aduce doar câteva precizări cu privire la scopul subiacent și secvența de ordonare; astfel, contextualizarea geografică și domeniială stabilește cadrul de desfășurare a analizei, în speță, spațiul european și sfera de cercetare a Relațiilor Internaționale și Studiilor Europene. Conceptualizarea frontierei prin recursul la literatura de specialitate urmărește stabilirea unor repere interpretative utilizabile în dezvoltările din capitolele subsecvente.

Al doilea capitol, în schimb, presupune o serie de obiective specifice a căror îndeplinire vor genera un suport pentru analiza din capitolul următor. Acestea sunt incluse în următoarea serie:

- evaluarea influenței procesului de construcție europeană asupra semnificațiilor frontierei; un aport deosebit de important, la acest nivel, îl constituie avansarea distincției dintre *frontiera internă* și *frontiera externă* - un reper taxonomic generat cu precădere după instituirea *de facto* a Uniunii Europene;
- identificarea căilor de diseminare a viziunii europene asupra frontierelor; în acest sens, a fost identificat discursul ca metodă de propagare *par excellence* a conținutului principal de unde au decurs următoarele sub-obiective: identificarea emitenților (instituții / oficialități) specializați, recunoașterea elementelor de recurență și a vectorilor în construcția comunicării, detectarea și explicarea noilor semnificații alocate conceptului de *frontieră*;
- identificarea resurselor de conținut din comunicarea europeană în vederea extragerii unei abordări standard-unionale asupra frontierelor; la acest nivel, se corelează elementele dezvoltării teoretice din primul capitol și elementele de limbaj european stabilite pe baza conjugării corpusului discursiv supus analizei și a *praxis*-ului UE la nivel organizațional. Rezultatele obținute sub acest obiectiv specific vor genera simultan un suport și o contrapondere pentru analiza și dezvoltarea interpretativă din al treilea capitol.

Al treilea capitol se constituie, de asemenea, în baza unor obiective specifice după cum urmează:

- demonstrarea influenței pe care presa o exercită asupra vieții sociale și explicitarea rolului normativ al acesteia pentru relațiile care se stabilesc între subiectivități;
- măsurarea cantității de material / publicație (sau stabilirea unui indicator numeric pentru fondul de analiză) în vederea obținerii unei imagini clare cu privire la gradul de ocupație pe agenda editorială în raport cu celelalte tipuri de articole / subiecte;
- identificarea vectorilor utilizați în construcția comunicării asupra frontierelor pentru fiecare publicație în parte;

- comparea abordărilor de tip teoretic și de tip ipostazial în comunicarea din presă asupra frontierelor; al doilea tip de abordare se va sprijini pe un algoritm care prevede o acțiune conjugată a trei elemente: fenomen - eveniment - loc în ilustrarea unui concept, în speță, cel de *frontieră*;
- distingerea unei prevalențe, în materie de abordare, asupra conceptului-obiect al analizei.

Metodologia lucrării

În ceea ce privește strategia de cercetare, aceasta corespunde ipotezelor stabilite și urmărește îndeaproape obiectivele specifice identificate pentru fiecare fragment de analiză în parte. Astfel, în rândurile care urmează vor fi enunțate tehnicile sau procedurile particulare (metode) întrebuințate în vederea extragerii elementelor analitice și, mai departe, a obținerii căilor de acces înspre realizarea demersului investigativ.

Relativ la primul capitol, acesta se bazează exclusiv pe analiza bibliografică ca metodă de cercetare corelând perspectiva istorică (evoluție cartografică), disciplinară (obiect de studiu) și domeniială (element de analiză în cadrul specializării *Relații Internaționale și Studii Europene*). De pildă, filtrul generat de teoriile relațiilor internaționale contribuie la sistematizarea semnificațiilor alocate și ajută la încadrarea teoretică a cercetării. În procesul de conceptualizare (analiza asupra dinamicii noționale) s-a recurs cu precădere la studiile cercetătorilor angajați în raport cu proiectul european, atât din mediul academic național cât și internațional. Această metodă s-a considerat ca fiind cea mai potrivită pentru stabilirea reperelor definiționale și familiarizarea cu caracterul pluri-dimensional al conceptului-obiect.

Următoarele două capitole asociază cercetarea cantitativă cu cea calitativă. Pentru ambele capitole s-a considerat necesară o îmbinare a celor două tipuri de cercetare în vederea obținerii unui tablou analitic cât mai vast și accesibil perspectivelor de interes diferite.

Cel de-al doilea capitol întrebuințează, în materie de metode de cercetare, studiul istoriografic pentru transferul la forma derivată de *frontieră unională*, cercetarea arhivală și analiza de discurs pentru identificarea semnificațiilor atașate acestora. În contextul în care se urmărește evaluarea poziției oficiale a UE în raport cu semnificațiile și rolul frontierei, discursul s-a considerat ca fiind cel mai fertil suport pentru îndeplinirea obiectivului propus. Cercetarea cantitativă constă în cuantificarea corpusului discursiv supus analizei (115 discursuri) aparținând oficialităților UE identificate drept emitenți adecvați pentru demersul investigativ (în număr de 10).

Cel de-al treilea capitol constă într-un studiu de caz (strategie organizațională) care prezintă atât o abordare cantitativă prin cuantificarea corpusului mediatic (484 articole) și a autorilor care semnează articolele de presă (224) - explicația diferenței numerice este dată de existența unor articole fără autor - cât și o abordare calitativă prin analiza structurilor de limbaj, de introducere și de operaționalizare a conceptului de *frontieră unională*. Concomitent, cercetarea cantitativă oferă o imagine clară cu privire la ponderea înregistrată, pe agenda editorială a publicațiilor vizate, de articolele orientate înspre specificul diferitelor elemente sistemice ale Uniunii Europene constituite într-un număr net inferior celui asociat articolelor destinate proiectului european.

În ceea ce privește sursele întrebuințate, acestea sunt de ordin primar - documente-cadru, discursuri ale oficialităților UE - și de ordin secundar - articole de presă, studii de specialitate.

II. Rezultatele cercetării

Lucrarea curentă semnifică produsul unei cercetări asidue care acoperă o perioadă de aproape patru ani. În pofida extinderii sale, lucrarea concentrează esențele unor domenii variate în încercarea de a sintetiza elementele de definiție ale unui obiect de studiu, în speță, *frontiera*, care excede cadrul de referință al unei singure specializări marcând o posibilă cale de evoluție înspre ceea ce generic a fost denumit postdisciplinaritate. Cercetarea asupra domeniului conceptual al *frontierei* este, în sine, fracturată de multiplele conținuturi care pot fi atașate noțiunii motiv pentru care păstrarea unei linii de dezvoltare devine un demers deosebit de dificil tocmai datorită elementelor derivative pe care le angajează. Cercetarea poate urmări orice cale din orice punct fără a-i fi afectată substanța, rămânând la latitudinea interpretului să aleagă etapa subsecventă de analiză. De aceea, uneori, în lipsa unei împărtășiri a direcției de evoluție, cercetarea poate părea fracturată sau lipsită de suficiență. Nu este de mirare că o literatură de peste un sfert de secol nu a reușit să consume în totalitate expresiile și semnificațiile pe care le poate angaja conceptul de *frontieră*.

Revenind la conținutul lucrării de față, aceasta a început prin a coagula reflecții cu privire la *dasein*-ul cartografic al Europei - dacă poate fi denumit astfel, asupra căruia s-a observat că necesită o problematizare care trebuie să se concentreze asupra fluidității sau caracterului instabil al configurației teritoriale a statelor. S-a constatat caracterul endogen al procesului de formare a frontierelor europene (în contrast cu evoluția celorlalte continente supuse colonialismului) și un anumit *pattern* în evoluția istorică, anume, capacitatea extraordinară de a fi plantați în platforma ideatică a noilor structuri germenii conflictului următor.

În contextul în care fenomenul retrăsării frontierelor nu afectează doar harta politică a unui continent, observându-i-se deopotrivă ramificațiile în structurile societale și mentalul colectiv, analiza asupra constituirii *frontierei* ca obiect de studiu decurge în mod natural. Pătrunderea acestora în circuitul de observație științifică se realizează incremental, cu un debușeu în urma disoluției URSS-ului când va emerge o nouă ordine internațională bazată, în principal, pe trecerea de la o condiție tradițional-statică la una de flux continuu. S-a constatat că până la jumătatea perioadei Războiului Rece, ideea de *frontieră* este doar tangențială subiectelor de cercetare, constituind multă vreme un studiu de nișă al unor subdiscipline, în timp ce contribuțiile istoricilor și geografilor (și, în mare parte, economiștilor) au fost unidirecționale; astfel, *frontiera* nu a beneficiat de dezvoltarea unei structuri teoretice separate. Acumularea materială de informații specific teritoriale a generat un corpus prevalent descriptiv care s-a rezumat la a prezenta evoluția istorico-geografică a continentului european fără a oferi explicații cu privire la modalitatea în care frontierele exercită o influență asupra construcției sistemului internațional. Însă proiectul european a introdus noi instrumente în analiza relațiilor dintre actorii statali și substatali, procesul de integrare economică și politică a membrilor comunității filtrându-se în zonele de contact sau de convergență a intereselor acestora; în speță, *frontierele*. Progresul înregistrat în procesul de integrare europeană care a culminat prin instituirea UE va responsabiliza, într-o anumită măsură, mediul academic în privința lipsei de analiză asupra *frontierelor*, proliferarea studiilor asupra naturii și funcționalității acestora realizându-se, cu precădere, în ultimele două decenii, în consecința evoluției spațiale a Uniunii Europene conjugată fenomenului globalizării.

O dată demonstrat caracterul obiectual (aici în sens de obiect de studiu) al *frontierei*, investigația a putut fi, în continuare, ancorată într-un domeniu de cercetare specific, în speță, cel al relațiilor internaționale și al studiilor europene. Prin enunțarea unor aspecte generale cu privire la percepția asupra *frontierelor*

acumulabilă sub influența aspectelor-cheie ale celor patru teorii majore ale relațiilor internaționale - realismul, liberalismul, constructivismul și postmodernismul - s-a urmărit generarea unui cadru de referință totalizant pentru investigațiile ulterioare asupra specificităților ce decurg din contextualizarea acțiunii de menținere sau estompare a delimitărilor interetactice și infrastructurale (în consecința implementării și dezvoltării structurilor supranaționale). S-a constatat astfel că, în teoria realistă, frontierele rămân încadrate modulului stato-centrist de interpretare, funcționând ca linii de demarcație ce corespund extinderii maxime a suvernității teritoriale; în teoria liberală, spectrul de interpretare este delimitat de natura obstruantă (efectul de frână) și caracterul de liant asociat fondului de resurse acumulate la graniță, *frontierele* devenind, în timp, centrele de convergență a intereselor economice ale statelor învecinate; deja în teoria constructivistă, *frontierele* dobândesc o dimensiune aparte ce decurge din caracterul postnațional și se bazează pe procesualitate și instituționalitate, *frontiera* este observată ca fenomen contextual și este asociată temelor esențiale ale identității și socialului; în timp ce teoria postmodernistă, clasificată adesea drept cea mai ambiguă dintre toate, generează o abordare iconografică asupra *frontierelor* fundamentată pe cumulum de simboluri contributive la construcția istoriei și semnificațiilor unui teritoriu, se concentrează pe procesele de deterritorializare, reteritorializare și hibridizare așezate în relație cu propagarea formelor și politicilor de diferențiere și recurge la strategii ale textualității în studiul asupra narațiunilor (*narratives*) acumulate în jurul fenomenului frontalier.

Această intervenție a prefațat dezvoltarea teoretică asupra conceptului de frontieră. Secțiunea de analiză subseventă are drept obiectiv trasarea unor direcții de abordare surprinse în cadrul literaturii de specialitate și încercarea de convergență a contribuțiilor înspre o cheie de interpretare generală prin recursul la elementele definiționale identificate pe parcursul acumulării de fond în investigația asupra conceptului. În mod etapizat, au fost identificate trei criterii de clasificare a studiilor asupra frontierei internaționale în funcție de discurs (caracterul revolut al frontierelor, respectiv caracterul ubicuu și permanent al acestora)¹, raport (raportarea la teritoriu cu precădere în contribuțiile aflate în descendența studiilor tradiționale, respectiv la societate când atenția este concentrată asupra caracterului multi-dimensional al rolului frontierelor prin angajarea principiilor procesualității și interacțiunii, al identității și al normei)² și temă (când se pendulează între dispariția acestora, rolul în construcția identității, discursul și scările spațiale)³, respectiv două principii taxonomice pentru studiile privind frontierele Uniunii Europene desemnate de tipul frontierei (internă sau externă)⁴ și abordarea problemei (particulară - cazurile specifice de interacțiune, și generală - expuneri sintetice asupra semnificației frontierei în context unional).

---

¹ Dacă primul fond corespunde prin excelență unei literaturi liberale de inspirație economică (a se vedea, de pildă, Ohmae) care se prevalează de activitatea actorilor economici în postularea unei lumi lipsite de frontiere, cel de-al doilea fond implică generația constructiviștilor și postmoderniștilor care plasează analiza asupra conceptului de *frontieră* la un nivel mult mai intim, operând cu noțiuni de individualitate și identitate, societate și imaginar. Taxonomia îi aparține lui Vaughan-Williams. *Vezi* Nick Vaughan-Williams, *Border Politics: The Limits of Sovereign Power* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009).

² *Vezi* David Newman, "Boundaries, Borders and Barriers: Changing Geographic Perspectives on Territorial Lines," în *Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001).

³ *Vezi* David Newman și Anssi Paasi, "Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography," *Progress in Human Geography* 22,2 (1998). Aceste teme subsumează practic substanța diverselor teorii ale relațiilor internaționale, în speță, liberalismul, constructivismul și postmodernismul.

⁴ Cooperarea transfrontalieră constituie o abordare aparținând prin excelență primei categorii, în timp ce fondul acumulat sub a doua categorie se contruiește aproape exclusiv în jurul fenomenului imigrației ilegale și a măsurilor de protecție implementate de către Uniunea Europeană pentru preîntâmpinarea extinderii acestuia.

Relativ la elementele definiționale, au fost identificate cinci concepte-cheie - limită, graniță, frontieră, zonă frontalieră și peisaj al frontierei și trei concepte de raportare: statul, teritoriul și suveranitatea.

În contextul în care, din punct de vedere perspectival, cercetarea curentă se așează în rând cu studiile constructiviste, expunerea detaliată privind aportul acestei teorii la extinderea nucleului de semnificații s-a impus în mod natural. Această etapă continuă reflecțiile din secțiunea precedentă și aprofundează orizontul ecuației de interpretare; astfel, s-a conchis asupra a patru noi instanțe de definiție a *frontierei*: frontiera ca expresie a teritorialității (aici în sens de practică asociată ideologiilor și identităților naționale)⁵, frontiera ca expresie a relațiilor de putere care se stabilesc între instituțiile sociale și între diverșii actori implicați în dezvoltarea realității frontaliere⁶, frontiera ca instituție (calitate generată prin faptul că sunt reglementate prin texte legale și conțin valori și coduri morale), respectiv frontiera ca proces (fapt că se (auto)produc constant în funcție de natura relațiilor ce se stabilesc între entitățile ce le populează și le gestionează). În esență, frontiera este o construcție socială, politică și discursivă. Al treilea element identificat ca ordonând discursul constructivist este identitatea asociată inevitabil culturii. În analiza dinamicii rolului alocat frontierei în cadrul Uniunii Europene s-a recurs la cele patru metafore ale lui O'Dowd, anume, frontiera ca barieră (plasată în contextul obiectivului unional de constituire a Pieței Unice și, ulterior, a Uniunii Monetare Europene), liant (saltul de percepție se realizează prin implementarea politicii de cooperare transfrontalieră), resursă (ca un *milieu* pentru diverse oportunități de ordin economic și comercial) și simbol (cu trimitere înspre identitatea europeană).

Ideea principală care decurge din analiza întreprinsă este că frontierele rămân o constantă a vieții sociale; la fel cum în natură, nimic nu se pierde, ci totul se transformă, și frontierele suferă mutații în timp, însă substanța lor continuă neafectată.

În ceea ce privește frontiera în contextul proiectului european, cercetarea a demonstrat o influență deosebită a acestuia asupra semnificațiilor și funcțiilor pe care ea le-a dobândit în timp. De pildă, repercusiunile instituirii CECO s-au dovedit ca excedând cadrul inițial de expectanțe și necesități, caracterul profund integrativ marcând politic și cultural noua constituție a sistemului internațional european. Evoluția înspre Uniunea Europeană consfințită prin semnarea Tratatului de la Maastricht a generat forme neologice de interacțiune între state care au afectat profund toate elementele angajate de exercițiul etatic, incluzând *frontierele*. Acțiuni de tipul instaurării Pieței Unice sau creării de zone funcționând în baza principiului liberei circulații (zona Schengen) a operat modificări majore în percepția asupra *frontierelor*; noi parametri de gândire au fost introduși dintre care o vizibilitate extraordinară o dețin *frontiera internă* și *frontiera externă*. Cel mai evident aport la dezvoltarea teoretică a conceptului îl constituie tocmai această ipostaziere,

---

⁵ De pildă, Paasi consideră că una dintre cauzele complexității frontierelor ca obiect de studiu o constituie faptul că sensurile atribuite acestora sunt, în general, orientate înspre interior aflându-se într-o relație strânsă cu aparatul ideologic de stat, practicile ideologice (naționalismul, elementele narrative ale identității naționale) și baza materială a acestor practici manifestată prin teritorialitate. Ca expresii ale teritorialității, frontierele există în baza unor practici asociate ideologiilor și identităților naționale. *Vezi* Anssi Paasi, "A Border Theory: An unattainable dream or a realistic aim for border scholars?", în *The Ashgate Companion to Border Studies*, ed. Doris Wastl-Walter (Londra: Ashgate, 2011), 11-32.

⁶ De pildă, Wilson și Donnan apreciază că frontierele se constituie în "domenii ale puterii contestate, în care grupurile locale, naționale și internaționale negociază relații de subordonare și control." *Vezi* Thomas M. Wilson și Hastings Donnan, "Nation, state and identity at international borders," în *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*, ed. Thomas M. Wilson et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).

aceste două instanțe care se relevă de-abia în urma desăvârșirii idealului înscris în declarația Schuman din 9 mai 1950.

Necesitatea operării unor diferențieri în natura frontierelor a condus la realizarea axialității acestora în procesul de auto-definire al Uniunii Europene - evoluție simptomatică pentru starea permanentă de devenire în care aceasta se află - și plasarea conceptului în subsidiarul întregii acțiuni comunicative. Analiza întreprinsă asupra discursului oficial a rezultat într-o observație-cheie cu privire la relația dintre actul comunicării și cele două instanțe ale *frontierei*: în comunicarea internă, elementul de raportare îl constituie *frontiera externă*, în timp ce în comunicarea externă atenția este concentrată asupra *frontierei interne* sau, mai cu seamă, a absenței acesteia. S-a constatat că necesitatea transferului de conotație se află, cel mai adesea, în relație cu receptorul ale cărui interese acoperă zone distincte de percepție și necesitate. Aprofundarea conținutului discursiv a sprijinit teza existenței unor vectori constanți în construcția comunicării⁷ care se află într-o relație structurală cu o serie de principii și motive ce ordonează nu doar discursul, ci și auto-percepția UE asupra propriei substanțe ontologice.⁸ Analiza a procedat în continuare la extragerea unor elemente de corespondență între acestea și conceptul de *frontieră*. S-a constatat că suma acestor principii și motive își exercită influența asupra noțiunii de *frontieră*, cu precădere cea externă, prin implicarea unui proces de delexicalizare sau prin permutări semantice inter-noționale (de pildă, transferul de semnificație între conceptul de *frontieră* și cel de provocare). S-a observat că esențializarea *frontierei* în discursul unional datorează foarte mult și statutului ambiguu atașat structurii geografice a Uniunii Europene care nu se constituie într-o formă bazată pe coordonate teritoriale cât mai degrabă pe aspirații politice, pe o împărtășire a valorilor tradițional-europene care conduce la o comunitate de principii și a angajamentelor. Într-o cheie simplă de interpretare, importanța *frontierei* în context discursiv decurge din necesitatea dezangajării demersurilor în raport cu existența ei practică; tocmai această relație oferă perspectiva unei reificări a *frontierei* în comunicarea UE. Aprofundarea unei percepții caracteristice asupra *frontierei* a necesitat o pătrundere mai adâncă în reperele de viziune care generează narațiunea unională. Analiza s-a sprijinit în continuare asupra conținutului discursiv corelând rezultatele specifice ale secțiunii precedente cu sinteza semantică a fondului de aspirații declarate ale proiectului european. Premisa acesteia s-a edificat în jurul ideii conform căreia viziunea UE asupra elementelor sistemice trebuie ancorată în argumentul autopercepției care decurge din cuvântul comunicat. S-a constatat că întrebuintarea denominațiilor generice reflectă o abordare integrată asupra părților constitutive, însă, simultan, ambiguizează raportul cu teritoriul. Eșafodajul ideatic trimite înspre procese de deterritorializare și transnaționalizare, de coagulare a entităților în jurul unor idei mai degrabă decât în baza unor coordonate geografice. Sprijinul conceptual pentru o atare viziune l-a oferit noțiunea de spațiu care, conform literaturii, însoțește actul devenirii constituit într-o figură spațială. Imperativul unei finalități, inclusiv din perspectivă topografică, este anulat prin procesul continuu de dezvoltare. Asumția-cheie care a însoțit investigația este aceea că demersul UE încorporează o componentă spațiogenetică sau, altfel spus, Uniunea Europeană se concentrează în discurs pe generarea de repere spațiale care împreună cu principiile ce ordonează comunicarea contribuie la propagarea unei viziuni

---

⁷ De pildă, beneficiile ce decurg din apartenența la Uniunea Europeană sau asocierea cu aceasta, atracția gravitațională a UE ca instrument în procesul de democratizare și de creare a unei zone extinse de stabilitate, pace și prosperitate, complementaritatea proceselor de extindere și aprofundare etc.

⁸ Familia europeană, viitorul european, comunitate a angajamentelor, comunitate de valori / principii; motive recurente: destinul comun și reunificarea Europei.

abstracte care nu angajează consecințe decizionale de ordin geografic. Viziunea spațială nu trebuie percepută prin prisma efectului de omogenizare, ci mai degrabă prin cel al spațialității ca produs al transformărilor continue.

Mediul de observație s-a deplasat în continuare înspre comunicarea de masă. Secțiunea introductivă, urmărind calitatea de instrument epistemologic a presei în procesul de formare a unei percepții, a relevat influența extraordinară pe care comunicarea de masă, și implicit presa, o exercită asupra vieții sociale și a opiniei publice, prin inocularea unei logici de argumentare; rolul normativ pentru relațiile care se stabilesc între subiectivități a fost demonstrat prin explicitarea celor patru funcții sugerate, anume, presa ca instrument politic, ca instrument ideologic, ca instrument imagologic și ca instrument al raționalizării informației (când atenția s-a concentrat asupra practicilor de modelare a comunicării prin acțiunile de *agenda-setting*, *priming* și *framing*). Cadrul de referință pentru investigație a fost cel oferit de forța conceptuală și direcțională a culturii fie percepută ca structură prestabilită, fie generată heteronomic (prin consumerism). Investigația a relevat faptul că funcția politică poate fi asociată responsabilității sociale când recomandările de comportament se revendică dinspre zona principiilor democrației reprezentative, potențialului de galvanizare a unor schimbări politice radicale, dar și acțiunii de promovare a unor interese ce guvernează structurile intermediare ale vieții sociale (când presa ajunge să constituie un *milieu* pentru desfășurarea relațiilor de putere care se coagulează în zone de elită distincte care pot fi, în privința scopului asumat, convergente sau divergente). În calitatea sa de instrument ideologic, presa poate servi unor scopuri propagandistice, însă s-a constatat că această calitate nu se manifestă doar pe linie partidară, ci și prin reproducerea constantă a elementelor de iconografie culturală și națională. În exercitarea acestei funcții, presa se constituie într-unul din efectele narrative ale teritorialității. Pentru clarificarea aserțiunii, s-a recurs la orizontul de analiză oferit de interacționismul simbolic și construcționismul social, teorii care explică modalitatea în care mass-media, incluzând presa, este angajată în procesul de dezvoltare socială și își exercită capacitatea de ordonare a spațiului identitar. Calitatea de instrument imagologic rezidă în capacitatea articolelor de presă de a reda o imagine și a configura o opinie cu privire la alteritate. Așezarea în rând cu celelalte sisteme și naționalități, etatice sau supraetatice, reale sau imaginate constituie, în esență, un exercițiu de recunoaștere și diferențiere între elementele constitutive ale unor nuclee politice și sociale de existență diferite. Când se relatează într-un articol despre acțiunile unui guvern altul decât cel al formațiunii socio-politice în care se produce conținutul de presă practic se avansează un suport (resort) pentru analiza și raportul pre-existent cu ceea ce generic se poate denumi *celălalt*. Însă această situație se reiterează nu doar în contextul unor acțiuni guvernamentale, ci și în momentul în care se relatează asupra unui segment al societății-gază perceput ca încorporând elementul stranietății. Presa este invariabil un agent formator de opinie și oferă repere de analiză și interpretare cu privire la alteritate. Zona de manifestare, prin excelență, a funcției imagologice este oferită de intervențiile asupra categoriei imigrantului care, în mod inevitabil, poartă în sine totalitatea reperelor de identificare atât pentru individ cât și pentru comunitate. Procesul de raționalizare se manifestă, pe de o parte, pe calea echilibrării agendei editoriale cu preocupările publicului consumator și, pe de altă parte, prin tehnicile de modelare a informației care se produce în trei etape succesive: selecția subiectelor (*agenda-setting*), sugestia reperelor de analiză (*priming*) și încadrarea prin evidențierea anumitor aspecte ale unei realități (*framing*).

În ceea ce privește studiul de caz, rațiunile ce stau la baza selecției celor patru state ca emitente de corpus mediatic sunt multiple și corespund unor circumstanțe geo-socio-politice diverse. Într-o primă instanță, s-a urmărit diversificarea contextelor în vederea extinderii arcului de interpretare prin identificarea unor nuclee diferite de procesare și raportare la fenomenul unional. Contextele au fost conotate temporal și geostrategic, luându-se de asemenea în considerare și gradul de împărtășire a obiectivelor unionale de către statele naționale; la acest nivel, atitudinea eurosceptică a constituit un factor de selecție. Astfel, Franța, Marea Britanie, Spania și România oferă contexte profund diferite, cu indicatori pentru cele trei puncte - timp, geostrategie și corespondență de scop - ușor identificabili.

Calitatea de stat-fondator (Franța) a fost opusă apartenenței celorlalte state la valuri de aderare diferite (1973 - Marea Britanie, 1986 - Spania, 2007 - România); momentul aderării devine esențial pentru capacitatea de acomodare cu noul statut până în pragul anului 1994 care constituie debutul perioadei de analiză. Dacă în cazul celor trei state deja membre UE, comunicarea cu privire la frontiere se filtrează prin statutul juridic dobândit după aderare (de menționat faptul că alinierea psihologică deja s-a produs, într-o mai mică sau mai mare măsură), presa națională românească își va filtra conținutul prin dorința de adeziune, fapt care nu se traduce, în mod neapărat, prin deturnarea semnificațiilor atribuite *frontierei*, însă comportă un anumit nivel de influență asupra comunicării; în condiții de echidistanță (adică, nealterarea pe filiera politicii naționale a politicii editoriale), presa românească va prelua, în mod regulat, poziția agențiilor de presă externe. În continuare, opțiunea pentru state s-a generat în funcție de valoarea reprezentativă a acestora pentru diferite subgrupuri unionale. Astfel, Franța constituie un exponent al grupului celor șase state fondatoare; Marea-Britanie constituie un exponent al statelor clauzei de *opt-out* (împreună cu Irlanda, Danemarca și Polonia) cu precădere pe segmentul Schengen și moneda unică (capitolul social); Spania constituie un exponent al arcului mediteranean (extinderea spre sud); România constituie un exponent al grupului estic (deși poziția geografică a României este mai degrabă central-sudică decât estică / extinderea spre Europa Centrală și de Est). Simultan, România face parte din grupul statelor membre UE care nu au fost încă admise în zona Schengen (alături de Cipru, Bulgaria și Croația). Fiecare dintre aceste statute generează contexte de abordare și raportare diferite pe filieră fie politică, fie geostrategică. Al treilea factor luat în considerare în procesul de selecție l-a constituit gradul de împărtășire a obiectivelor unionale de către autoritățile naționale. Selecția jurnalelor s-a realizat în funcție de două repere: calitatea de lider de piață (tiraj) și calitatea de *agenda setter* (mai precis, capacitatea de a influența politicile editoriale și conținutul comunicărilor din celelalte jurnale prezente pe piețele naționale). Conform studiilor întreprinse până la debutul investigației curente, jurnalele *El Pais*, *Le Monde* și *The Times* constituie publicațiile de referință din statele spaniol, francez, respectiv britanic⁹; în ceea ce privește jurnalul *Adevărul*, selecția s-a realizat cu precădere prin eliminare. În raport cu celelalte publicații naționale, jurnalul *Adevărul* este singurul care îndeplinește, într-o măsură suficientă, condițiile atribuirii statutului de publicație de referință.

Premisa generală a cercetării este una de natură pur teoretică și se revendică dinspre binomul *spațiu-loc* analizat în relație cu conceptul de *frontieră*; dacă în partea precedentă a lucrării s-a avansat și demonstrat

---

⁹ Cel mai adesea, criteriul de departajare îl constituie tirajul și linia editorială marcată de un profund elitism (uneori imputat) sprijinit pe o politică de documentare strictă, o calitate superioară la nivelul comunicării și un interes autentic pentru proiectul european, publicul destinat fiind cel care beneficiază de o educație înaltă posibil a-i facilita înțelegerea corectă a aspectelor politicilor unionale. Îndeplinirea cumulativă a acestor condiții a determinat dobândirea statutului de publicație de referință a presei naționale în statele în care se produc cele trei.

viziunea spațială a Uniunii Europene asupra frontierelor, studiul de caz își propune verificarea tezei privind abordarea locală din presa scrisă asupra aceluiși fenomen. Transferul de exponent se realizează cel mai adesea involuntar, inclusiv în contextul în care se urmărește o afiliere univocă la concepția unională. Concretețea intrinsecă a materialului de presă - trăsătură a contextului specific de comunicare - sprijină, în mod cert, o atare atitudine; studiul de caz urmărește metoda de inculcare a unui raționament dincolo de cultura caracteristică și politica editorială a publicației supuse analizei.

Prima etapă analitică a urmărit extragerea vectorilor utilizați în construcția comunicării asupra frontierelor. Tehnicitatea limbajului întrebuițat, generată de natura contextului în care se transmite informația, afectează, în mod ireversibil, calitatea și profunzimea lexicului de care se face uz în construcția unei știri; deși, la o primă lectură, doar transpunerea idiomatică a actualității politice pare să producă cea mai mare diferență între subiectele abordate în cele trei publicații, există o serie de afinități, cel mai adesea amprintate național, care servesc unui prim criteriu de diferențiere între materialele aparținând jurnalelor supuse analizei.

Următoarea etapă analitică a studiului de caz prezintă trei subdiviziuni majore structurate pe bază de conținut conceptual, respectiv pe modalități de abordare; mai precis, vor fi evaluate informările asupra instanțelor frontierei (internă și externă) și elementele de dezvoltare teoretică conținute în corpusul mediatic în raport cu procesul de construcție al unei știri. Acest demers este întreprins în virtutea necesității clarificării cu privire la aspectele angajate de actul comunicării jurnalistice asupra conceptului-nucleu și al stabilirii unor repere pentru cercetările viitoare relativ la subiectul curent.

Privind elementele de dezvoltare teoretică în suportul de analiză, cele mai evidente sunt cele conținute în mențiunile cu privire la publicări sau organizarea de evenimente tematice; de pildă, recenzii de carte, seminarii sau conferințe. Însă acestea nu prezintă o consistență suficientă, drept urmare atenția trebuie îndreptată înspre celelalte inputuri cu un aport teoretic semnificativ. O analiză în profunzime a acestui sub-fond mediatic rezultă într-o observație generală relativ la principiile sale structurale: acest sub-fond are în nucleu, pe de o parte, dezvoltarea conceptuală a formelor de configurare a Uniunii Europene, pe de altă parte, relația dintre conținut și formă sau dintre perimetrul de valori și cel geografic, întotdeauna subordonate unei realități instituționale modulate. Axa determinată de cele două categorii de conținut separă, în esență, corpusul destinat conceptului de *frontieră internă* de cel atașat noțiunii de *frontieră externă*; este de la sine înțeles că principiile de organizare se vor afla în relație cu activitatea din interior în vreme ce aspectele perimetrice sunt supuse dialogului cu alteritatea și corespund necesității de definire și delimitare a ariei de desfășurare a proiectului european.

Astfel, o primă trăsătură a exercițiului teoretic din comunicarea jurnalistică în relație cu conceptul-obiect al analizei curente este dată de distincția între cele două forme de frontieră - internă și externă - fapt care stabilește, de altfel, și o primă cale de subordonare în raport cu politica unională.

Modalități de articulare a conceptului de frontieră în presa scrisă

În alocarea de sens, materialul de presă a necesitat un cadru specific, furnizat de o situație din realitatea imediată a ordinii mondiale sau, în speță, a organizării europene; o analiză specializată nu poate fi inclusă decât într-un dosar de presă sau un număr dedicat al cărui caracter istoricist-filosofic (teoretic) contravine adesea scopului general al unui cotidian. Drept urmare, recursul la exemple mediane între noțiuni și practică s-a constituit într-o formulă universal aplicabilă fără a aduce atingere esenței conceptului vizat.

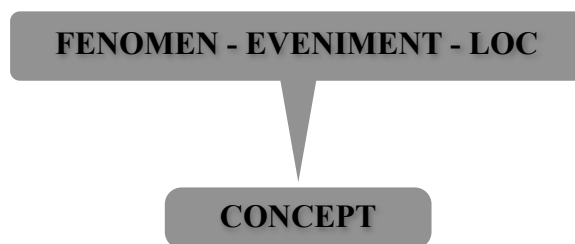
Frontiera este un element sistemic și este un fenomen prin caracterul extensiv (sau prin faptul că este supusă modificărilor constante, în funcție de evoluția entităților de care aparține); pe cale de consecință, abordarea jurnalistică se desfășoară oarecum în sens invers (dinspre particular înspre general) pornind de la un cadru de analiză, de pildă, codul Schengen, și înaintând treptat înspre noțiunea și semnificația frontierelor în context european. Rămânând la exemplul furnizat de spațiul Schengen, explicitările cu privire la reglementările impuse de Acordul semnat în anul 1985 în localitatea luxemburgheză și ratificat în 1995 au complementat cazurile de știri relativ la refuzul implementării prevederilor de către Franța, de pildă, păstrându-se implicită noțiunea de frontieră fără a i se alocă o semnificație teoretică. Într-un atare context, *frontiera* susține conceptual mesajul, însă nu îl acaparează, în principal datorită faptului că o dezvoltare teoretică nu corespunde nici limbajului de presă nici conținutului unei știri; atenția se concentrează asupra conflictului care se produce într-un mediu specific, în speță, zona frontalieră, iar materialul se dezvoltă sub incidența interacțiunii dintre trei entități: statele limitrofe și Uniunea Europeană ca emitentă de directive cu caracter supranațional. Acest procedeu marchează o constantă în derularea informației cu privire la conceptul de *frontieră* și utilizarea lui confirmă necesitatea accesibilității conținutului; demersul urmărește mai degrabă o recuperare a realității cotidiene prin mijloace jurnalistice bazate pe o comunicare ușor asimilabilă și curată. Materialul de presă, în structura lui standard, nu se constituie într-o căutare de sens altfel decât prin nuanțarea unor fenomene care prezintă, într-un anumit punct al parcursului evenimential, un subiect de interes pentru cititor; dar și această nuanțare nu depășește nivelul dezbaterii pe fond, cel mai înalt prag de exhaustivitate fiind conținut în materialul predictiv care stabilește, într-adevăr, relații fenomenologice, însă se construiește pe o suprafață foarte netedă și continuă dezbatarea la un nivel pur evenimential, evitând, în genere, referințele teoretice mult prea dificil de consumat.

În sprijinul acestor afirmații poate fi invocată dominantă cumulată în materie de *framing*. Din datele rezultate în etapele anterioare ale analizei și prin raportare la valoarea absolută a unităților numerabile, s-a constatat o lectură preponderent conflictuală a conceptului-obiect supus investigației, în speță, conceptul de *frontieră*; întrebuintarea predominantă a tipului 1 de *framing* stabilește o primă trăsătură generală a corpusului mediatic, anume, o încadrare care parametrează subiectul pe baza unui litigiu și a cel puțin două părți care își dispută un drept. Decurgând din această primă stare de fapt, cel de-al doilea tip de încadrare cel mai frecvent aplicat este tipul 4, urmărindu-se consecințele reale sau imaginate (caracter predictiv) ale implementării unei măsuri conținute, cel mai adesea, în contextul acumulat al articolelor prezentând tipul 1 de încadrare. Interesul uman, desemnând tipul 2 de framing, cel mai frecvent aflat în relație cu tragediile survenite în urma naufragiilor din apele Mediteranei sau din apropierea coastei Insulelor Canare, împreună cu alocarea responsabilității pentru o situație dată - constituind tipul 3 de încadrare - acoperă o parte relativ mică din fondul materialelor de presă, mult mai redusă în comparație cu celelalte două tipuri de *framing*.

Faptul că reproducerea conceptului intervine pe o bază general-conflictuală denotă un conținut tipic fragmentului de știri; sub acest aspect, indiferent de subiectul abordat, necesitatea captării atenției cititorului cântărește foarte mult în structurarea unei informații împreună cu dezangajarea afectivă în raport cu evenimentul relatat care constituie o formă de obiectivitate profesională. Bineînțeles, acest ultim aspect este încălcat în momentul în care tipul de încadrare se concentrează în jurul interesului uman când survine o anumită curbă dramatică a informației, limbajul devenind mult mai afectat, iar opinia personală a jurnalistului fiind mult mai evidentă (cel mai adesea, această situație survine în cazul editorialelor); la acest

nivel, intervine recursul la informația-spectacol - o formă de înveliș informațional care uneori constrânge la o lectură disproporționată a evenimentelor. Deși, în mod curent, limbajul întrebuițat este unul cât se poate de accesibil, urmărindu-se, din nou, angajarea unui public cât mai larg și variat ale cărui cunoștințe în materie de politică unională și al cărui interes față de acest subiect trebuie menajate, în genere, informația este corect transmisă și documentată, interpretările fiind, mai degrabă, de ordin idiomatic, subiectul, în sine, fiind adus cât mai aproape de constituția mentală a cititorului și nevoile imediate ale acestuia de înțelegere a influenței asupra propriului parcurs a implementării măsurii prezentate în cadrul știrii. În literatura de specialitate, o vulnerabilitate a demersului jurnalistic în materie de știre europeană este considerată lipsa interesului, pe de o parte, și a cunoștințelor necesare pentru o internalizare corectă a informației, pe de altă parte, ale publicului vizat, motiv pentru care există o anumită reticență în abordarea exhaustivă a problematicii europene; o analiză de presă asupra unui concept general în forma sa specifică devine și mai dificilă în contextul în care adresarea se face, în mod direct, către persoanele avizate (care, de regulă, se constituie într-un număr foarte mic în raport cu numărul total al cititorilor). După cum s-a demonstrat în parcursul lucrării, conceptul de *frontieră* prezintă o complexitate semnificativă, iar contextualizarea acestuia prin raportare la proiectul european în cadrul căruia abordarea este denaturată prin alocarea de noi dimensiuni (sau sensuri) nu determină altceva decât ambiguitatea fenomenului; motiv pentru care demersul jurnalistic a căutat o formulă - lingvistică și interpretativă - prin care să păstreze esența informației, însă suficient de reductivă încât să nu solicite o documentare *in extenso* din partea cititorului-tip.

Din analiza aprofundată a materialelor, a decurs o trăsătură importantă a corpusului mediatic investigat anume, atașarea constantă a conceptului la un fenomen; procesul se va continua cu caracteristica socotită principală, anume, atașarea fenomenului la un eveniment și, mai departe, la un loc în virtutea necesității transmutării informației în conținut de presă. Algoritmizarea acestui dat ar genera următoarea formulă:

Această probă jurnalistică a generat o abordare specifică numită, în continuare, *locală*, concentrarea asupra unor aspecte ce țin de realitatea imediată și localizată în puncte de interes determinate permițând tratarea subiectului într-o formă cât mai pragmatică și demonstrativă pentru lector.

Ipostazierea frontierelor unionale interne și externe în comunicarea mediatică

Un aspect *sui generis* al metodei de reproducere a conceptului de *frontieră internă* în presa scrisă este suprapunerea acesteia cu cea de *frontieră națională*; deși, din perspectiva autorului, această realitate se consumă ca un act deliberat, determinat, în mod direct, de necesitatea recursului la un cadru familiar cititorului, există și o condiție a informației care trebuie să se constituie într-o știre.¹⁰ De pildă, abolirea

---

¹⁰ Într-o altă posibilă cheie de interpretare, această suprapunere ar putea fi generată de confuzia corpului jurnalistic cu privire la componentele implicate de relația dintre teorie și praxis.

frontierelor interne în urma implementării Acordului Schengen fără a introduce în discuție o consecință imediată sau o situație care poate fi localizată nu oferă un subiect viabil, cu acoperire prelungită în timp. Tocmai de aceea, practica implementării va fi întodeauna suplimentată de evenimente locale - fie în sensul nerespectării prevederilor fie în sensul dispariției unui reper fizic, cu o valoare simbolică pentru comunitățile contigue. Acest procedeu permite revenirea asupra subiectului prin urmărirea evoluției din teritoriu a unui fenomen abstract (în cazul de față, supraetatic). Dacă în cazul știrilor care beneficiază de tipul 2 de *framing* se urmărește conferirea unui chip uman, aducerea în atenție a unei figuri sau a unei personalități cu care cititorul să fie capabil a rezona și cu care să împărtășească o anumită esență a gândirii, conceptul de *frontieră* trebuie să percuteze în mentalul colectiv altfel decât prin simpla abstractizare, trebuie să i se aloce o formă de manifestare capabilă a fi asimilată și, mai departe, percepută ca făcând parte dintr-un ansamblu de fenomene care influențează, mai mult sau mai puțin, parcursul individual al celor cărora li se adresează jurnalistul. În absența unui interes cultivat pentru proiectul european - singura cale prin care vocabularul unional și istoricul de practici ar putea oferi un cadru suficient pentru înțelegerea susținută a dinamicii existențiale a UE, oricare referință - fie ea conceptuală, fie aparținând unui continuum de dezvoltare politică - trebuie să se sprijine pe un reper familiar, ușor de localizat și de înțeles. Iar acest reper nu se poate revendica decât dinspre zona națională, dinspre un nucleu de semnificații profund internalizate și aplicabile pentru oricare dintre frontierele la care articolul ar putea face referire. În mod cert, există o articulare directă a *frontierei interne* a Uniunii Europene, însă, invariabil, această *frontieră internă* va aparține unui stat național, fie ea britanică sau franceză, belgiană sau olandeză, spaniolă sau italiană, germană sau poloneză etc., contextualizarea unui element sistemic al UE în plină disoluție fiind necesară pentru angajarea cognitivă și a interesului cetățeanului-cititor al publicației.

Aspectele finale care pot fi extrase din datele cercetării se concentrează în jurul punctelor de sprijin întrebuințate în construcția comunicării mediatice asupra frontierelor europene; în speță, recursul, în dezvoltările teoretice, indiferent de caracterul numeric, la *principiu* și *fenomen*, respectiv abordarea de tip ipostazial, mai precis, prezentarea unor instanțe ale *frontierei interne* și *externe* în majoritatea articolelor de presă. După cum s-a precizat, necesitatea localizării reflectă rigorile de conținut și scop care traversează întregul flux de informație și trasează aliniamentul rațional în procesul de comunicare. Perspectiva locală nu urmărește altceva decât contextualizarea tabloului european prin transmutarea diferitelor sale elemente în limbaj și scriitură aservite capacității publicului destinatar.

III. Limitările, aportul sintetic și căile înspre dezvoltări ulterioare generate de studiul curent

În ceea ce privește constrângerile inițiale (cu precădere, de ordin temporal) și cele care au emers pe parcursul investigației, acestea se acumulează sub imposibilitatea accesării documentației primare inedite (de pildă, corespondență personală sau note inter- și infra-departamentale pentru segmentul de analiză asupra discursului unional, documente-cadru pentru strategia editorială a publicațiilor sau conversații directe cu autorii articolelor utilizate în analiză pentru studiul de caz). Oportunitatea efectuării unui stagiu de cercetare la Arhivele Istorice ale Uniunii Europene (Historical Archives of the European Union, Florența) prin accesarea grantului Sørensen a contribuit, în mod esențial, la procesul de colectare a materialelor necesare celui de-al doilea capitol (în contextul în care discursurile aparținând foștilor președinți ai Comisiei Europene, respectiv foștilor comisari sau reprezentanți pe politica externă a UE sunt arhivate și aproape

imposibil de accesat pe altă cale); în acest sens, fondurile Angel Viñas și Graham J. L. Avery au constituit cele mai importante surse de documentare. Concomitent, accesul la baza de date LexisNexis (bază electronică de indexare a conținutului publicațiilor internaționale) prin acordarea calității de abonat extern al Bibliotecii Institutului Universității Europene (European University Institute) pentru perioada petrecută la Florența s-a dovedit deosebit de important pentru acumularea de corpus mediatic, în condițiile în care un abonament lunar la jurnalul *Le Monde*, de pildă, oferă acces la maximum 20 de articole din arhiva publicației. Cu toate acestea, grantul Sørensen se acordă pentru o singură lună fapt care constrânge la o cercetare galopantă susceptibilă omiterilor involuntare de material utilizabil. Rămânând în zona studiului de caz, faptul că publicația românească *Adevărul* nu oferă acces la o bază electronică de indexare a conținutului (cel puțin, nu pentru toată perioada luată în considerare), selecția materialelor s-a realizat cu precădere în funcție de titlul articolului asupra căruia s-a aplicat observația semantică și contextul național/internațional imediat. Necesitatea verificării ediției print (aproximativ 7300 de ediții) a impus o atare abordare și metodă pentru selecția suportului de analiză; pe cale de consecință, coeficientul omiterilor de material utilizabil în desfășurarea investigației poate înregistra o valoare semnificativă.

Acumularea de deficit poate fi înregistrabilă și sub influența competențelor lingvistice ale autorului; anume, omiterea fondului german din cauze pur obiective - lipsa cunoașterii limbii germane - este susceptibilă a afecta demersul de generalizare a concluziilor cercetării, cu precădere în privința modalității de transfer (lectura) al conceptului-obiect (frontiera-unională) în presa scrisă. Cu toate acestea, se consideră că acest aspect a fost rezolvat prin selecția fundamentată a statelor emitente de corpus mediatic.

În final, accesul deficitar la studiile de specialitate publicate după anul 2010 (multe dintre ele nefiind achiziționate de către bibliotecile universitare / naționale românești) poate genera o condiție limitativă pentru cercetarea curentă.

Cu toate acestea, studiul reușește să restrângă un deficit înregistrat în privința demersurilor de investigație asupra domeniului conceptual al frontierei în contextul raportării la producția autohtonă. El suplimentează eforturile depuse în acest sens de catedra de Relații Internaționale și Studii Europene din cadrul Facultății de Istorie, Relații Internaționale, Științe Politice și Științele Comunicării de la Universitatea din Oradea. Lucrarea a introdus perspectiva discursului unional ca instrument în analiza semnificației frontierelor alături de discursul presei. Acesta din urmă constituie un element de detașare în raport cu studiile întreprinse până acum în condițiile în care contribuțiile științifice din domeniul științelor comunicării oferă un tablou de analiză pentru relația dintre proiectul european și mass-media cu precădere de ordin cantitativ. Analizele calitative reflectă, de regulă, structuri de influență pentru diverși itemi (de pildă, percepția asupra UE, participarea politică în timpul campaniilor electorale, sprijinul pentru extinderea UE, euroscepticismul, organizarea de referendumuri) și se concentrează asupra efectelor pe care mijloacele de comunicare, prin acțiunile de *priming* și *framing*, le generează asupra formării opiniei publice. Însă spre deosebire de aceste contribuții, mediul de observație pentru studiul curent este deopotrivă mai restrâns, în sensul în care se urmărește evoluția unui concept, și mai larg, în sensul în care materialele cu potențial de influență sunt mult mai multe și mult mai variate. Analiza asupra unui fenomen restrânge foarte mult aria de căutare; selecția prezintă astfel un grad de dificultate mai scăzut. Tocmai de aceea lucrarea poate fi considerată ca având un caracter introductiv pentru o nișă nouă de cercetare asupra *frontierei*. De pildă, o cale de dezvoltare ulterioară o poate constitui aprofundarea pe secțiunea de *priming* sau fondul impulsurilor informaționale, semnificând

analiza reperelor sugerate (elementele specifice de ancorare a informației) pentru evaluarea conceptului de *frontieră* a Uniunii Europene. Influența asupra standardelor în procesul de evaluare necesită o prelucrare mult mai minuțioasă care s-a dovedit de necuprins în studiul curent. Ea presupune o aplicare atentă a strategiilor textualității și solicită argumente de terminologie și cauzalitate și tehnici de control și măsurare a efectelor asupra atitudinii celor cărora li se transmite informația. Simultan, fondul de analiză poate fi extins prin angajarea altor actori mediatici sau prin accesarea surselor redactate în alte limbi pe care autorul nu le cunoaște sau nu le stăpânește suficient cât să-i permită o procesare corectă și eficientă a datelor. Studiul de față a operat cu precădere în limitele acțiunii de *framing* și a formelor derivate de încadrare, urmărind tangențial consecințe de ordin lingvistic. Relația de cauzalitate s-a stabilit între forma de abordare și rigorile impuse de structura materialului de presă. Cu toate acestea, studiul se menține pe linia introductivă pentru nișa de cercetare sugerată. El poate constitui o bază solidă pentru cercetări viitoare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Monografii

- Anderson, Malcolm. *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge: Polity Press, 1996.
- Aronowitz, Stanley și Henry A. Giroux. *Postmodern Education: Politics, Culture, and Social Criticism*. Minneapolis: University of Minnesota, 1997.
- Baran, Stanley J. și Dennis K. Davies. *Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future*. Boston: Cengage Learning, 2012.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe. *Noua Europă. Vol. 1: Identitate și model european*. Iași: Polirom, 2015.
- Bărbulescu, Iordan Gheorghe. *Procesul decizional în Uniunea Europeană*. Iași: Polirom, 2008.
- Camus, Albert. *Străinul. Ciurma. Căderea. Exilul și împărăția*. Traducere de Georgeta Horodincă, Olga Mărculescu și Irina Mavrodin. București: Editura RAO, 2013.
- Casey, Edward S.. *The Fate of Place: A Philosophical History*. Berkeley: University of California Press, 1997.
- Dedman, Martin J.. *The Origins and Development of the European Union 1945-95: A history of European integration*. London: Routledge, 1996. Ediția consultată: Taylor & Francis e-Library, 2001.
- Gilbert, Mark. *Surpassing Realism: The Politics of European Integration since 1945*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2003.
- Goertz, Gary și Paul F. Diehl. *Territorial Changes and International Conflict*. Londra: Routledge, 1992.
- Goldstein, Joshua S. și Jon C. Pevehouse. *Relații internaționale*. Iași: Polirom, 2008.
- Habermas, Jürgen. *Sfera publică și transformarea ei structurală: Studiu asupra unei categorii a societății burgheze*. Traducere de Janina I. Ianoși. București: Comunicare.ro, 2005.
- Horga, Ioan. *Teoria relațiilor internaționale*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2006.
- Hubbard, Phil, Rob Kitchin, Brendan Bartley și Duncan Fuller. *Thinking Geographically: Space, Territory and Contemporary Human Geography*. Londra: Continuum, 2005.
- Judt, Tony. *Postwar Europe: A History of Europe since 1945*. New York: The Penguin Press, 2005.
- Kant, Immanuel. *Critica rațiunii pure*. Traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Capitole (contribuții) în volume colective

- Albert, Mathias. "On Boundaries, Territory and Postmodernity: An International Relations Perspective." În *Boundary, Territory and Postmodernity*, editată de David Newman, 53-68. Abingdon: Frank Cass, 2004.
- Alexander C. Diener și Joshua Hagen, "Conclusion: Borders in a Changing Global Context." În *Borderlines and Borderlands: Political Oddities on the Edge of the Nation-State*, editată de Alexander C. Diener și Joshua Hagen, 189-94. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2010.
- Anderson, James, Liam O'Dowd și Thomas M. Wilson. "Why Study Borders Now?." În *New Borders for a Changing Europe: Cross-border Cooperation and Governance*, editată de James Anderson, Liam O'Dowd și Thomas M. Wilson, 1-12. Londra: Frank Cass Publishers, 2003. Ediția consultată: Taylor & Francis e-Library, 2005.

Bennett, W. Lance și Robert M. Entman. "Mediated Politics: An Introduction." În *Mediated Politics: Communication in the Future of Democracy*, ediată de W. Lance Bennett și Robert M. Entman, 1-32. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Brosse, Renaud de la. "Quelques pistes de réflexion sur le rôle des médias dans les transitions démocratiques: analyse comparée des écrits portant sur l'Europe Centrale et Orientale, l'Afrique, l'Amérique Latine et l'Asie." În *The Role of the Mass-Media and of the New Information and Communication Technologies in the Democratisation Process of Central and Eastern European Societies*, editată de Ioan Horga și Renaud de la Brosse, 223-42. Bruxelles: 2002.

Brown, Chris. "Borders and Identity in International Political Theory." În *Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory*, editată de Mathias Albert, David Jacobson și Yosef Lapid, 117-36. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001.

Buchanan, Allen. "The Making and Unmaking of Boundaries: What Liberalism Has to Say." În *States, Nations and Borders: The Ethics of Making Boundaries*, editată de Allen Buchanan și Margaret Moore, 231-61. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Buchanan, Allen și Margaret Moore. "Introduction: The Making and Unmaking of Boundaries." În *States, Nations and Borders: The Ethics of Making Boundaries*, editată de Allen Buchanan și Margaret Moore, 1-18. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Articole în reviste de specialitate

Agnew, John. "The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory." *Review of International Political Economy* 1, 1 (1994): 53-80.

Alpion, Gëzim. "Western Media and the European 'Other': Images of Albania in the British Press in the New Millennium." *Albanian Journal of Politics* 1,1 (2005): 4-25.

Amoore, Louise. "On the line: writing the geography of the virtual border." În "Interventions on rethinking 'the border' in border studies." *Political Geography* 30 (2011), 61-69. (Articol colectiv)

Brosse, Renaud de la. "Dialogue interculturel, diversité culturelle et régulation des médias." *Eurolimes* 3 (2007): 12-17.

Entman, Robert M.. "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm." *Journal of Communication* 43,4 (1993): 51-58.

Horga, Ioan. "The Role of the Media in Changing the Meanings of Borders." *Eurolimes* 3 (2007): 28-46.

Houtum, Henk van. "An Overview of European Geographical Research on Borders and Border Regions." *Journal of Borderlands Studies* 15,1 (2000): 57-83.

Houtum, Henk van. "Internationalisation and Mental Borders." *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 9,3 (1999): 329-35.

Houtum, Henk van. "The Geopolitics of Borders and Boundaries." *Geopolitics* 10 (2005): 672-79.

Houtum, Henk van și Anke Strüver. "Borders, Strangers, Doors, and Bridges." *Space and Polity* 6,2 (2002): 141-46.

Discursuri

Rehn, Olli. 18.04.2005 / "The next steps towards Europe" (Belgrade University)

- _____, Bruxelles, 20.06.2005 / Is the future enlargement of the EU in peril? (European Policy Center)
- _____, Bruxelles, 20.06.2005 / "Europe at a crossroads: Enlargement, Constitution and the future of EU" (Transatlantic Institute)
- _____, Bruxelles, 21.06.2005 / The Plan C for enlargement (European Parliament Foreign Affairs Committee)
- _____, Sarajevo, 11.07.2005 / The Balkans, Europe and reconciliation (Sarajevo University)
- _____, Berlin, 12.07.2005 / EU enlargement under stress - the policy of consolidation, conditionality and communication (Institute for European Policy)
- _____, Hamburg, 09.08.2005 / The European Union as a global actor? (Bucerius/Die Zeit Summer School)
- _____, Novi Sad, 11.10.2005 / The next steps towards Europe (Novi Sad University)
- _____, Novi Sad, 11.10.2005 / Building bridges across Europe (Vojvodina Assembly)
- _____, Paris, 06.12.2005 / L'élargissement, la sécurité pour l'Europe (La Commission des Affaires étrangères de l'Assemblée nationale française)
- _____, Bruxelles, 08.12.2005 / Making the European Perspective real in the Balkans (Conference 'Bringing the Balkans into Mainstream Europe' by Friends of Europe)
- _____, Washington, 25.09.2005 / What's the future for EU enlargement? (German Marshall Fund of the United States)
- _____, Londra, 20.01.2006 / Enlargement in the evolution of the European Union (London School of Economics)
- _____, Budapesta, 09.02.2006 / Beyond homogeneity (Central European University)
- _____, Ljubljana, 10.02.2006 / EU enlargement and the Western Balkans (Ljubljana University)
- _____, Bruxelles, 21.02.2006 / The EU accession process, an effective tool of the European foreign and security policy (NATO Parliamentary Assembly)
- _____, Atena, 09.03.2006 / Deepening and widening: the false dichotomy (Hellenic Foundation for European and Foreign)
- Füle, Štefan.** Bruxelles, 14.04.2010 / EU enlargement should help the EU become stronger (Committee of the Regions)
- _____, Sarajevo, 02.06.2010 / EU-Western Balkans high-level conference
- _____, Bruxelles, 09.06.2010 / Speech at EPP public hearing on EU-Moldova relations (EP)
- _____, Varşovia, 06.12.2010 / The European Union and Eastern Europe: Post-crisis rapprochement? (Conference to celebrate the 20th anniversary of the Centre for Eastern Studies)
- _____, Bruxelles, 18.05.2012 / Turkey: building bridges for prosperity (European Business Summit)
- _____, Wroclaw, 01.06.2012 / The future of Europe (2012 Wroclaw Global Forum)
- _____, Strasbourg, 21.11.2012 / Closing remarks in the EP debate on enlargement (European Parliament Plenary debate on the Report of MEP Maria-Eleni Koppa "Enlargement: policies, criteria and EU strategic interests")
- _____, Bruxelles, 14.01.2013 / Address to heads of delegations of the neighbourhood region (Meeting with heads of delegations of the neighbourhood region)

Articole de presă

- Boyes, Roger. "Bonn plans checks on foreigners to plug new loopholes." *The Times*, Februarie 15, 1995.
- Sage, Adam. "Pasqua plays for time with trial abolition of controls." *The Times*, Februarie 15, 1995.
- Boyes, Roger. "EU open borders attacked." *The Times*, Martie 21, 1995.
- Dynes, Michael. "Seven EU states abolish border controls." *The Times*, Martie 25, 1995.
- Dynes, Michael. "Travellers sample open borders." *The Times*, Martie 27, 1995.
- Boyes, Rogers. "Travellers sample open borders." *The Times*, Martie 27, 1995.
- Fuller, Mark. "Travellers sample open borders." *The Times*, Martie 27, 1995.
- Bell, Susan. "Travellers sample open borders." *The Times*, Martie 27, 1995.
- The Times . "Jeux sans frontieres." *The Times*, Martie 27, 1995.
- Binyon, Michael. "Hurd launches vigorous defence for sovereignty of nation states." *The Times*, Aprilie 27, 1995.
- Munchau, Wolfgang și George Brock. "EU seeks to widen passport-free zone." *The Times*, Aprilie 29, 1995.
- Owen, Edward și Michael Binyon. "Gibraltar faces new Spanish blockade." *The Times*, Mai 16, 1995.
- Frost, Bill. "Immigration computer halts Briton's trip." *The Times*, Mai 18, 1995.
- Boyes, Roger. "New drug barons open floodgates in East Europe." *The Times*, Iunie 10, 1995.
- Boyes, Roger. "Austria begins to regret joining EU." *The Times*, Iunie 15, 1995.
- Hurd, Douglas. "Hurd urges Gibraltar to stand fast against 'dirty money' and drugs." *The Times*, Iunie 19, 1995.
- Binyon, Michael și Edward Owen. "Hurd visit fails to ease strains over Gibraltar." *The Times*, Iunie 20, 1995.
- Bell, Susan. "French border ploy." *The Times*, Iunie 30, 1995.
- Brock, George. "Chirac stalls over open frontiers agreement." *The Times*, Iulie 01, 1995.
- The Times. "France on Guard." *The Times*, Iulie 1, 1995.
- Brock, George. "Euro rows loom over cash and frontiers." *The Times*, Iulie 10, 1995.
- Bell, Susan. "Chirac threatens to quit border pact after terror attacks." *The Times*, Septembrie 6, 1995.
- Casqueiro, Javier. "El embudo Schengen se atasca en el estrecho." *El Pais*, Iunie 23, 1996.
- Vallve, Joan. "Amsterdam y las fronteras europeas; El futuro de la UE." *El Pais*, Iulie 18, 1997.
- Ortega, Andrés. "Lo de fuera y lo de dentro." *El Pais*, Februarie 02, 1998.
- Galán, Lola. "El sueño europeo atrae a miles de inmigrantes a través de Italia." *El Pais*, Iulie 26, 1998.
- Nunez, Ernesto și C. Elordi Cue. "La inmigración ilegal invade las costas del sur de España en los meses de verano; 7.000 detenidos, 31 ahogados o desaparecidos y ocho cadáveres rescatados en lo que va de año." *El Pais*, August 09, 1998.
- Lopez Garrido, Diego. "Mil muertos ilegales." *El Pais*, August 23, 1998.
- Peregil, Francisco și Sofía Menendez. "Las pateras mas desesperadas." *El Pais* Noiembrie 01, 1998.
- Rudich, Julieta. "Atrapados ante el muro de Europa." *El Pais*, Decembrie 21, 1998.
- Rius-Sant, Xavier. "Tierra de frontera." *El Pais*, Februarie 15, 1999.
- Duva, Jesus și Pablo Ordaz. "El Gobierno invertirá 25.000 millones para blindar el estrecho contra la inmigración; Serán instalados radares de larga distancia, cámaras térmicas, visores nocturnos y rayos infrarrojos." *El Pais*, Mai 24, 1999.

- ✦ Duva, Jesus și Pablo Ordaz. “Mayor justifica que el blindaje del estrecho contra las pateras es “para estar a la altura que exige la UE”.” *El Pais*, Mai 26, 1999.
- ✦ Bedoya, Juan G. “Duras criticas del sínodo europeo de obispos a la UE por su política de emigración; El cardinal de Viena ve en el tratado de Schengen un nuevo telón de acero en el continente.” *El Pais*, Octombrie 20, 1999.
- ✦ Esteruelas, Bosco. “Bélgica blinda todas sus fronteras al emprender la regularización de “ilegales”; Los inmigrantes tienen tres semanas de plazo.” *El Pais*, Ianuarie 11, 2000.
- ✦ El Pais. “Cierres selectivos de fronteras.” *El Pais*, Martie 08, 2000.
- ✦ Prozzi, Sandro. “Francia restablece el control fronterizo ante la marcha por los presos en Bayona.” *El Pais*, Martie 11, 2000.
- ✦ El Pais. “Reforzados los controles en la frontera hispano-francesa.” *El Pais*, August 24, 2000.
- ✦ Bran, Mirel. “Rumania, otra puerta falsa para la inmigración clandestina.” *El Pais*, August 25, 2000.
- ✦ Bonet, Pilar. “Donde están las fronteras de Europa?” *El Pais*, Decembrie 10, 2000.
- ✦ El Pais. “La UE se arriesga a la frustración de sus vecinos del este tras la ampliación; Políticos alemanes piden una actitud cooperante.” *El Pais*, Ianuarie 22, 2001.
- ✦ Moreno, J. “Austria restablece los controles fronterizos para frenar las manifestaciones en Salzburgo; La policía contiene las protestas contra la reunión del Foro Económico Mundial.” *El Pais*, Iulie 02, 2001.
- ✦ Ortega, Andrés. “Barricadas y fronteras.” *El Pais*, Iulie 23, 2001.
- ✦ Le Monde. “Les aéroports européens expérimentent les nouvelles procédures d'entrée.” *Le Monde*, Martie 28, 1995.
- ✦ Erich, Inciyan. “Les euroflics, sentinelles inquiètes de la forteresse Schengen; L’immigration clandestine est la principale préoccupation des policiers qui craignent un appel d’air provoqué par la disparition des barrières internes entre les pays membres du traité.” *Le Monde*, Martie 30, 1995.
- ✦ Bresson, Henri de. “Paris demande un report de six moi pour l’application des accords de Schengen.” *Le Monde*, Iunie 30, 1995.
- ✦ Lemaitre, Philippe. “La libre circulation des personnes au sein de l’Union européenne dépend plus que jamais du succès de l’espace Schengen.” *Le Monde*, Iulie 18, 1995.
- ✦ Bernard, Philippe. “Le principe de la libre circulation en Europe compromis par le rétablissement des contrôles; Paris utilise une seconde fois la clause de sauvegarde de la convention de Schengen.” *Le Monde*, Iulie 28, 1995.
- ✦ Le Monde. “Repli hexagonal.” *Le Monde*, Septembrie 21, 1995.
- ✦ Bresson, Henri de. “Bruxelles dénonce l'hypocrisie de la France.” *Le Monde*, Septembrie 21, 1995.
- ✦ Le Monde. “La France va maintenir pour quelques mois les contrôles a ses frontières; Paris évoque des raisons de sécurité intérieure.” *Le Monde*, Decembrie 21, 1995.
- ✦ Bresson, Henri de. “La bonne volonté européenne du gouvernement s'arrête a la frontière belge; En permettant la libre circulation avec l’Espagne et avec l’Allemagne, mais en excluant le Benelux du champ de cette décision, Paris prends acte des progrès dans l’application de la convention de Schengen, mais confirme son désaccord avec la Haye sur la drogue.” *Le Monde*, Martie 27, 1996.
- ✦ Bresson, Henri de. “L’Europe des citoyens; La CIG de Turin cherchera a améliorer a la fois le travail en commun des polices et la libre circulation des individus.” *Le Monde*, Martie 29, 1996.

- Bresson, Henri de. “Le sommet de Chambéry scelle l’ouverture des frontières entre la France et l’Italie.” *Le Monde*, Octobre 03, 1997.
- Guyotat, Régis. “Le piège de Melilla”; La vie en face. Un document d’Arlette Girardot et Philippe Baqué sur ces migrants qui, espérant gagner l’Europe par l’enclave espagnole en territoire marocain, se retrouvent pris dans une nasse.” *Le Monde*, Janvier 18, 1999.